

Jaarverslag van 1996

- [Voorwoord van de voorzitter](#)
- [Het jaar 1996 in het kort](#)
- [Jeugdvoorlichting](#)
- [Volwassenenvoorlichting](#)
- [Wetenschappelijke activiteiten](#)
- [Overige activiteiten](#)

Voorwoord van de voorzitter

Aantal volwassen rokers stabiel, jongeren roken meer

Het afgelopen jaar liet een vrijwel stabiel beeld zien van de aantallen rokers bij volwassenen: 35% van hen rookt. De vorig jaar waargenomen stijging van het roken bleek geen eenmalige hobbel, maar zette ook niet door. Bij de jongeren is het beeld duidelijk somberder. Het aantal rokende jongeren neemt verder toe. Onder 15- tot 19-jarigen is het aantal regelmatige rokers met 2% gestegen tot 48%, vooral doordat jongens meer zijn gaan roken. Het percentage rokende tieners (10-19 jaar) is in de afgelopen vijf jaar nog nooit zo hoog geweest als nu: 31%. Er is dus alle reden voor een forse aanpak van het roken onder jongeren.

In de politiek is dit jaar intensief over het terugdringen van het roken gediscussieerd. De regering stelde een nota op met drie hoofdpunten om het tabaksgebruik te ontmoedigen:

1. het verhogen van de accijns op sigaretten en shag met 50 cent per pakje
2. het beperken van de tabaksreclame
3. het verbieden van de verkoop aan jongeren.

In de Tweede Kamer is dit beleid op enkele punten aangescherpt, maar op een belangrijk punt ook afgezwakt. De verhoging van de accijns is namelijk uitgesmeerd over drie jaar, waardoor het gewenste schokeffect, met name op jongeren die net beginnen met roken, achterwege zal blijven.

Een intensieve lobby van de tabaksindustrie heeft de aanscherping van de reclameregels tot een minimum weten te beperken. Veel effect valt van die aanscherping dan ook niet te verwachten. In het voorjaar van 1997 was de afgesproken aanscherping overigens nog niet doorgevoerd. In het kamerdebat is al wel aangegeven dat de zelfregulering in 1999, als de huidige code voor tabaksreclame afloopt, moet worden beëindigd. Als eerste zou dan de buitenreclame moeten worden verboden. Over een verkoopverbod van tabaksproducten aan jongeren zijn eigenlijk alleen de tabaksindustrie en de regering enthousiast. Anderen wijzen erop dat het niet eenvoudig zal zijn zo'n verbod te handhaven als vele honderdduizenden jongeren onder de achttien al roken. Dat klemt temeer daar er geen geld is uitgetrokken om op de naleving van dat verbod toe te zien. Het lijkt beter de verkoopmogelijkheden terug te dringen. Gelukkig werd een motie aanvaard waarin gevraagd wordt om een verbod op sigarettenautomaten in horecagelegenheden waar veel jongeren komen. Tenslotte onderstreepten de kamerleden algemeen het belang van goede voorlichting aan jongeren. Bij de begrotingsbehandeling volksgezondheid in december werd aan Stivoro vanaf 1997 een miljoen gulden extra toegekend.

Uitbouw en intensivering

Voor Stivoro was 1996 een jaar van uitbouw en intensivering van bestaande campagnes. Door de extra middelen kon de jeugdcampagne breed onder de aandacht van de doelgroep worden gebracht. Dat leidde ook tot meer verzonden materialen aan scholen en individuele jongeren. Voor de basisschool werd een nieuw boekje vervaardigd - Wat Kim te weten komt over roken - dat goed werd ontvangen. Gezien de toename van het roken onder jongeren komt dit boekje op het juiste moment.

Een positieve ontwikkeling is het dat Stivoro niet meer de enige organisatie is die op dit terrein actief is, maar dat ook anderen met waardevolle initiatieven komen en dat het maatschappelijke draagvlak daarvoor duidelijk verbreed is. Ook internationaal groeit de samenwerking, onder andere door de uitwisseling van succesvolle ideeën en campagnes. Zo maakte Stivoro voor de jeugdcampagne gebruik van de Canadese tv-spot Joanne. Voor de volwassenencampagne diende een serie tv-spots van de Engelse acteur John Cleese. De Europese Commissie stimuleert dit hergebruik.

Mutaties in bestuur

Met ingang van dit verslagjaar draagt een nieuwe penningmeester, de heer G.J.P. van Otterloo, de financiële verantwoordelijkheid. Dit jaar werd ook een al langer bestaande vacature in het bestuur opgevuld met het aantreden van mevrouw dr. E.E.M. van Essen-Zandvliet namens het Astma Fonds. In april 1997 volgt de heer C. Willemse mevrouw drs. A. E. Patijn-Stroink op als bestuurslid namens de Nederlandse Hartstichting. Het bestuur zet zich er vanuit zijn verantwoordelijkheid voor in het roken in de Nederlandse samenleving verder terug te dringen. Dit is echter geen eenvoudige zaak gezien de recente ontwikkelingen.

Mede dankzij de extra middelen die Stivoro ter beschikking kreeg zal de trend dat door jongeren meer gerookt wordt moeten worden omgebogen. Een consistent overheidsbeleid, dat roken duurder maakt en reclame voor sigaretten verder beperkt, is daarvoor eveneens noodzakelijk.

drs J.P.W.C.Korthals Altes
voorzitter

Het jaar 1996 in het kort

Rookverbod uitgebreid

Bij de bespreking van de Tabaksnota in de Tweede Kamer bleek algemene instemming met het voornemen van de regering de Tabakswet te wijzigen. De huidige wet geeft de mogelijkheid een uitzondering op het rookverbod te maken door in een kantine, wacht ruimte of recreatieruimte maximaal eenderde deel van de oppervlakte voor rokers in te richten, of eenderde van de openingstijd het roken toe te staan. De regering wil deze twee uitzonderingen laten verdwijnen. Overigens overtreedt de ministerraad al jaren het rookverbod tijdens haar eigen vergaderingen in de Trèveszaal. In de Tweede Kamer werden daarover kritische vragen gesteld.

Campagne Philip Morris gestruikeld

In juni verschenen paginagrote advertenties in de dagbladen, waarin Philip Morris het gevaar van passief roken vergeleek met het drinken van een glas gechloreerd water, het eten van een biskwietje of het gebruik van

**Het leven is vol risico's.
Maar ze zijn
niet allemaal gelijk.**

peper. Volgens de advertenties zou passief roken geen noemenswaardige gezondheidsrisico's inhouden. Diverse wetenschappers konden al snel aangeven dat de studies waarop de fabrikant zich baseerde uit epidemiologisch oogpunt volstrekt verkeerd werden gepresenteerd. Minister Borst veroordeelde de campagne als misleidend.

Ook de Reclame Code Commissie kwam later tot een veroordeling van deze campagne na klachten van o.a. het Astma Fonds, de Can, waterbedrijven en koekjes fabrikanten. Als het de bedoeling was om de Nederlanders anders te laten denken over de hinder van gedwongen meerroken, dan is de campagne in ieder geval mislukt. Aan het eind van het jaar oordeelde 85% van de bevolking dat een rookverbod in openbaar toegankelijke gebouwen noodzakelijk is, tegen 75% aan het begin van het jaar.

MIS implementatiestudie afgesloten

De implementatiestudie van de Minimale Interventiestrategie Stoppen met roken in de huisartsenpraktijk is eind van het jaar formeel afgesloten met een studiedag. Stivoro financiert de aanstelling bij de Landelijke Huisartsen Vereniging van een coördinator voor de MIS-nascholing, dr. H. Duistermaat, huisarts.

Jeugdvoorlichting

De in september 1995 gestarte jongerencampagne Roken. Dood- & doodzonde is dit jaar voortgezet. De toon van de campagne is harder dan voorgaande jaren. Stivoro heeft een aantal redenen om zowel de boodschap als de vorm van de voorlichting aan jongeren ingrijpend te vernieuwen. Allereerst is de toename van het aantal rokende jongeren reden tot bezorgdheid. Daarnaast neemt de reclamedruk in de richting van jongeren toe. Daardoor is het moeilijker jongeren met informatie over niet-roken te bereiken. Tenslotte blijkt bij het grote publiek de tolerantie ten opzichte van roken toe te nemen.

Met een harde campagne tracht Stivoro het onderwerp 'roken' opnieuw bij zowel jongeren als volwassenen aan de orde te stellen. De campagne-uitingen zijn bijvoorbeeld een dood jong meisje, opgebaard in een pakje sigaretten, een sigaret in een mortuarium, rook in de vorm van een doodskop, een graf in de vorm van een pakje sigaretten, een torso waarbij de longen vervangen zijn door vuilniszakken, of een sigaret opgebouwd uit munten. (Alle uitingen van deze campagne)

Deze uitingen verschenen als posters en Ansichtkaarten, als advertenties in jongeren bladen en schoolagenda's, op stationsabri's (gedurende vier weken) en op televisie. De tv -spot werd 369 keer uitgezonden zowel op Nederland 1, 2 en 3 als op de commerciële zenders.

Uit een tussentijdse evaluatie bleek 27% van de jongeren spontaan de campagne te noemen. De 'geholpen' bekendheid, d.w.z. de herkenning van de leus van de campagne, is 82%.

Intermediairs

Tegelijk met de jongerencampagne startten voorlichtingsactiviteiten gericht op volwassenen. In de zendtijd van Postbus-51 worden volwassenen herinnerd aan hun verantwoordelijkheid voor het rookgedrag van jongeren. De spotjes via tv- en radio worden zoals gebruikelijk ondersteund door een informatieve folder in postkantoren en bibliotheken. Als reactie kreeg Stivoro 3.762 verzoeken om informatie, voornamelijk aanvragen voor stoppen met roken folders, rook-niet-sjeks en het jongerenmagazine: *Roken. Waarom zou je?*

Met steun van de ministeries van OCW en VWS werd in april aan ca. 25.000 scholen, sport accommodaties en instellingen van sociaal-cultureel werk een mailing gestuurd met campagnemateriaal, zoals posters, ansichtkaarten en het jongerenmagazine. Extra materialen werden besteld door 5% van de instellingen, met name scholen uit het voortgezet onderwijs.

Nieuwe materialen

In oktober verscheen het boekje 'Wat Kim te weten komt over roken'. Dit boekje is geschreven voor kinderen uit groep zeven en acht van het basisonderwijs. Het eerste deel is verhalend. Het tweede deel bevat informatie die leerlingen kunnen gebruiken voor een spreekbeurt of werkstuk. Het boekje heeft 52 pagina's en is in kleur uitgevoerd. In december ontvingen alle scholen uit het primair onderwijs het boekje met een poster om klassikaal een niet-roken afspraak te maken. Minister Borst van VWS en staatssecretaris Netelenbos van OCW schreven een aanbeveling voor rookpreventie in het primair onderwijs. Ongeveer een kwart van de scholen bestelde extra boekjes en posters voor leerlingen of school.

Megafestatie

Van 6 tot en met 14 juli vond in de Utrechtse Jaarbeurshallen de Megafestatie plaats, een 10-daags evenement dat door 171.806 jongeren bezocht werd. In opdracht van Stivoro gingen mimespelers met een aantal opvallende acts de confrontatie met de bezoekers aan. Daarbij brachten zij op een humoristische en indringende wijze de campagneboodschap over.

Informatienummer

Het informatienummer voor jongeren (06-350 120 25) werd 2690 keer gebeld. Er zijn 74.000 posters, 132.400 ansichtkaarten, 35.000 magazines en 79.500 stickers naar aanvragers verzonden. De bestellijn voor gratis informatie voor jongeren wordt in de loop van 1997 vervangen door het servicenummer: 0900-500 20 25 (22 cpm).

Andere media

Tijdens ca. 2.000 gastlessen in de brugklassen van het voortgezet onderwijs en het derde en vierde leerjaar van VBO, MAVO en MDGO werd intensief over niet-roken gesproken. Op deze wijze werden ruim 50.000 jongeren bereikt, die onder andere rook-niet-sjeks ontvingen. Ca. 75.000 leerlingen in de brugjaren ontvingen een felicitatie-pakket met een rook-niet-sjek. In 1996 lieten ca. 2.500 jongeren hun niet-roken afspraak bij Stivoro vastleggen. Inmiddels heeft Stivoro 8.049 niet-roken afspraken geregistreerd. Na een rookvrij jaar ontvangen de kinderen een herinnering aan hun gemaakte afspraak.

Volwassenenvoorlichting

Stoppen met roken

In de eerste maanden van het jaar organiseerde Stivoro een stoppen-met-roken campagne met tv-spotjes waarin de Engelse komiek John Cleese de hoofdrol speelt. Deze spotjes stimuleren rokers te stoppen en indien nodig gebruik te maken van beschikbare hulp en ondersteuning.

Stivoro kreeg toestemming om uit de dertien beschikbare televisiecommercials die John Cleese voor een Engelse campagne had opgenomen, een selectie voor gebruik in Nederland te maken. Daarvan werden er tien getest. Negen spotjes scoorden op alle punten voldoende tot goed. Het materiaal zal twee jaar gebruikt worden. Dit jaar werden daarvoor zes spotjes gekozen, die werden uitgezonden via de publieke en commerciële zenders. De campagne bestond bovendien uit twee radiospotjes voor de lokale omroepen, en een poster met John Cleese die op grote schaal werd verspreid. Voorts werd via huis-aan-huisbladen een prijsvraag uitgeschreven.

De actie leverde bovendien zeer veel vrije publiciteit op, o.a. in een viertal landelijke televisieprogramma's en in 23 landelijke en regionale dagbladen. Dit alles zorgde ervoor dat ongeveer eenderde van de rokers bekend raakte met elementen uit de campagne.

Regionale activiteiten

Het uitgangspunt van de actie was evenals vorige jaren, de betrokkenheid van het publiek te vergroten door zowel landelijke als regionale publiciteit. Daartoe zijn naast landelijke ook regionale en lokale media ingezet. Bovendien vindt een intensieve samenwerking plaats met GGD'en, en thuiszorg- en kruiswerkinstellingen en andere organisaties en personen in de regio. Diverse groepen intermediairs ontvingen een mailing met informatie over de activiteiten in de regio.

Per saldo participeerden 90 regionale organisaties in de actie. Hun belangrijkste activiteiten waren het organiseren van een plaatselijke stoppen-met-roken cursus en het verspreiden van posters en brochures. Ruim driekwart van deze organisaties werkte daarbij samen met andere organisaties in de regio.

Vier groepen intermediairs zijn gemaïld: huisartsen, apothekers, instellingen voor intramurale gezondheidszorg en bedrijven met meer dan 100 werknemers. Hun medewerking kon bestaan uit het simpel ophangen van de poster en het neerleggen van de brochures, maar ook uit activiteiten om rokers te stimuleren met roken te stoppen en ze daarbij te ondersteunen.

Van de bedrijven bestelden 14% extra materiaal. Van de intramurale gezondheidszorg instellingen 26%.

Ondersteunen

Een ander doel van de actie was rokers met behoefte aan hulp te ondersteunen. Voor de schriftelijke ondersteuning was een brochure beschikbaar. Deze brochure is voor de actie getest en op basis daarvan herschreven. In totaal zijn er dit jaar ca. 550.000 stoppen-met-roken brochures meegenomen door geïnteresseerden. Aan de stoppen-met-roken cursussen deden zo'n 2.500 rokers mee.

06-informatielijn

In alle uitingen rond stoppen met roken vermeldt Stivoro het 06-informatienummer. Tijdens de landelijke actie belden bijna 4.000 mensen deze lijn. In het gehele jaar bedroeg het aantal bellers 7.500. Bijna de helft kiest voor een persoonlijk gesprek met een van de medewerkers, een derde kiest voor het beluisteren van informatie over waarom en hoe stoppen en over hulp bij stoppen met roken.

Advisering door de huisarts: MIS-project

Om de ondersteuning door huisartsen bij het stoppen met roken te optimaliseren loopt sinds 1992 het MIS-project, de Minimale Interventie Strategie stoppen met roken. Vorig jaar werd dit project door de Universiteit Twente in samenwerking met de Universiteit Maastricht afgerond. Op een door Stivoro georganiseerde expertmeeting in december werden de resultaten gepresenteerd: 14% van de huisartsen blijkt met de MIS te werken en 30% is van plan dit te gaan doen. Hiermee werd de bescheiden maar realistische doelstelling van dit project - 15% huisartsen die met de MIS werken - vrijwel gehaald. Voorts zijn enkele belangrijke stappen gezet voor een grotere verspreiding in de toekomst; allereerst de betrokkenheid van het NHG en de LHV, en vervolgens de opname van het pakket in de reguliere nascholing van huisartsen. Stivoro financiert de aanstelling bij de LHV van een coördinator en door het NHG zal in een pilot worden onderzocht of het mogelijk is de MIS op te nemen in de programmatische preventietaken van de huisarts.

Studiedag

Jaarlijks organiseert Stivoro een studiedag om met alle betrokkenen bij de stoppen met roken activiteiten tot een uitwisseling van informatie, ideeën en ervaringen te komen. Op de studiedag in november waren zo'n 80 personen aanwezig. Zij vertegenwoordigden het merendeel van de organisaties die actief zijn op het gebied van stoppen met roken. De volgende onderwerpen kwamen o.a. aan de orde: recente ontwikkelingen rond roken, regionale activiteiten tijdens de stopactie 1996, de resultaten van de John Cleese campagne in Engeland en de stoppen-met-roken actie 1997. Een verslag van deze bijeenkomst is beschikbaar.

Gezonde instelling: ontwikkeling IMIS

Een variant van de Minimale Interventie Strategie is de ontwikkeling van IMIS, een strategie die kan worden toegepast door gezondheidswerkers, zowel in de intra- als de extramurale gezondheidszorg. De interventiestrategie voor de afdeling cardiologie wordt momenteel in een landelijke pilotstudie getest. Analoog aan deze strategie worden in de toekomst ook interventies ontwikkeld voor de afdelingen longziekten, gynaecologie, KNO, kindergeneeskunde, oncologie en voor de diabeteszorg. Het betreft hier een interventie waar zowel de specialist als de verpleegkundige een belangrijke taak hebben.

In een dit jaar opgerichte werkgroep zijn verpleegkundigen uit genoemde specialismen vertegenwoordigd. Zij geven vanuit de praktijk hun visie op de ontwikkelde stoppen-met-roken protocollen. Met de Nederlandse Vereniging van Artsen voor Longziekten en Tuberculose is een start gemaakt om een vergelijkbare praktische interventiestrategie te ontwikkelen.

Steeds meer instellingen in de gezondheidszorg herzien op dit moment hun vaak verwaterde rookbeleid. Behalve de ontwikkeling van IMIS biedt Stivoro hierbij ondersteuning in de vorm van informatie over het opnemen van roken of niet-roken in de huisregels, bestemd voor patiënten, cliënten, bezoekers en personeel. Ook het aanbieden van stoppen-met-roken cursussen voor het personeel behoort tot de activiteiten.

Voorlichting aan risicogroepen

Bevolkingsgroepen die door roken extra gezondheidsrisico's lopen zijn hart- en vaatziektepatiënten, carapatiënten, aanstaande moeders en intensieve stemgebruikers. Voor deze groepen zijn brochures met specifieke informatie beschikbaar. Deze kunnen door belangstellenden worden aangevraagd. Ze worden ook door intermediairs verspreid. De brochure voor zwangere vrouwen is ook verkrijgbaar via een wachtkamer-informatiesysteem bij verloskundigen en in poliklinieken gynaecologie en verloskunde.

Migranten

Sinds drie jaar is er de campagne Roken? Nee...dank u! Deze campagne is gericht op Turkse en Marokkaanse migranten. De campagnematerialen, een videoband, een brochure en een poster zijn zowel via de GGD'en als via een folderdistributiesysteem van MCA Communicaties verkrijgbaar. In oktober is een lezing gehouden over de vorm, inhoud en effecten van deze campagne op het Europese congres Smoking or Health in Helsinki. Weinig landen in Europa richten zich in de niet-roken voorlichting op migranten, zodat er duidelijk sprake is van een noviteit. Plannen om in samenwerking met het Nederlands Instituut voor Gezondheidsbevordering en Ziektepreventie (NIGZ) te komen tot een landelijk gestructureerde voorlichting voor en door Turkse en Marokkaanse migranten worden bestudeerd. Het NIGZ zal in verschillende voorlichtingsmaterialen aandacht schenken aan het onderwerp roken, en in het bijzonder aan passief roken.

Bescherming niet-rokers

Uit een Nipo-onderzoek in opdracht van Stivoro blijkt dat 37% van de Nederlanders zelf wel eens last heeft van tabaksrook. Het gaat dan om stank, geïrriteerde luchtwegen, prikkende ogen en benauwdheid. Zes van de tien Nederlanders weten dat passief roken longkanker kan veroorzaken. Maar liefst 78% beseft dat niet-rokers doorgaans hinder ondervinden van het roken van anderen. Een ruime meerderheid vindt dat rokers daarom eerst aan de aanwezigen toestemming moeten vragen om te roken in een afgesloten ruimte. De meeste rokers (67%) weten ook heel goed dat ze anderen kunnen hinderen als ze roken. Toch is de dagelijkse praktijk hiermee niet in overeenstemming.

De activiteiten van Stivoro zijn vooral toegespitst op openbare gebouwen, de horeca en het bedrijfsleven. Bovendien wordt in samenwerking met TNO een project voorbereid om het gedwongen meerroken door zuigelingen en jonge kinderen te beperken.

Openbare gebouwen

Eind 1995 startte de campagne *Rookoverlast? U kunt er wat aan doen* in samenwerking met het ministerie van VWS, een campagne gericht op de beheerders van openbare gebouwen. De campagne bestond uit informatiemateriaal over het rookverbod zoals dat op grond van de tabakswet verplicht is en advertenties in vakbladen. Minister Borst ondersteunde de actie met een brief om beheerders te stimuleren het rookverbod in hun gebouw te evalueren en te verbeteren. Bovendien werden er op grote schaal brochures verspreid voor het publiek dat de gebouwen bezoekt.

Horeca

Vier van de vijf Nederlanders vinden dat in gebouwen als restaurants, bioscopen en schouwburgen aparte ruimtes moeten worden ingesteld voor rokers en niet-rokers. Dit blijkt uit het eerder genoemde Nipo-onderzoek. In opdracht van Stivoro heeft het Nipo bovendien de mening van horecabezoekers geïnventariseerd. Al eerder werden horeca-ondernemers ondervraagd. Uit deze onderzoeken blijkt dat de horeca een vicieuze cirkel laat zien. Veel niet-rokende klanten (45%) hebben last van tabaksrook, maar maken dit niet kenbaar. Zodoende blijven de ondernemers onbekend met de wensen van hun klanten. Er verandert dus weinig. In de horeca bestaat veel rookoverlast en het aanbod van eetgelegenheden met een niet-roken gedeelte is te klein om aan de behoefte van de consument te voldoen. Met deze cijfers kunnen horeca-ondernemers overtuigd worden. In het informatieblad *Gastvrij voor rokers én niet-rokers* worden ze op een rij gezet, samen met een aantal praktische tips voor het inrichten van zo'n niet-rokendeel. Tafelstandaards en stickers kunnen het publiek daarop attenderen. In oktober presenteerde Koninklijke Horeca Nederland (KHN) het programma *Uit respect voor uw keuze*, een door Philip Morris gesponsord programma. Helaas wekt dit programma slechts de schijn dat er iets gebeurt aan rookoverlast. Een TNO-onderzoek op verzoek van Stivoro toonde aan dat de voorgestelde oplossingen onvoldoende zijn. Stivoro heeft daarop via de media haar teleurstelling laten blijken over dit initiatief van de branche.

Bedrijven

De al eerder genoemde Nipo-enquête liet zien dat 82% van de Nederlanders vindt dat iedere werknemer zijn werk moet kunnen doen zonder onderzoekt TNO het effect en de uitvoerbaarheid van het protocol en de brochure. De landelijke implementatie van het voorlichtingsproject zal eind 1997 plaatsvinden.

CAN

De leden van de Nederlandse niet-rokersvereniging CAN hebben zich het afgelopen jaar zichtbaar en hoorbaar sterk gemaakt voor een rookvrije cultuur. De vereniging wijst beheerders van openbare gebouwen op hun plichten bij het handhaven van een rookverbod. Verder gaf de vereniging een reactie op de Tabaksnota. Vier maal per jaar geeft de CAN het blad 'Opgelucht' uit. Daarvoor verleent Stivoro een subsidie.

Wetenschappelijke activiteiten

In opdracht van Stivoro voert het NIPO een continu onderzoek uit naar de rookgewoonten van jongeren en volwassenen (zie hoofdstuk Roken in Nederland). Daarnaast vindt ook campagnebegeleidend onderzoek plaats, al dan niet uitgevoerd door Stivoro zelf. Dit kan zijn een verkennend onderzoek naar thema's voor een nieuwe campagne, een pretest van nieuw ontwikkeld voorlichtingsmateriaal of een effectevaluatie van een gevoerde campagne.

Op het voorlichtingsspoor volwassenen zijn dit jaar vijf onderzoeken uitgevoerd, op het spoor jeugdvoorlichting vier. Verder vond dit jaar een formele afronding plaats van de implementatiefase van het MIS-project door de onderzoekers van de faculteit psychologie Twente. Daarna werden op een door Stivoro in samenwerking met de LHV georganiseerde studieconferentie de mogelijkheden verkend voor een verdere voortgang (zie hoofdstuk [volwassenenvoorlichting](#)).

Campagnebegeleidend onderzoek: volwassenen

De volgende activiteiten vonden plaats op het voorlichtingsspoor volwassenen:

1. Procesevaluatie landelijke stoppen-met-roken actie, onder regionale gezondheidsorganisaties (GGD, thuiszorg en IKC). Mede op grond van dit onderzoek is de vervolgactie met John Cleese rond de jaarwisseling 1996/1997 vorm gegeven.
2. Ontwikkelen van een Minimale Interventie Strategie stoppen met roken (MIS) na de actie *Stoppen met roken. Een gezonde instelling (1994)*.

De strategie moet geschikt zijn voor toepassing op patiënten in de intramurale zorg (IMIS). In samenwerking met de Nederlandse Vereniging van Hart- en Vaat Verpleegkundigen en de Universiteit Maastricht wordt een IMIS ontwikkeld voor hart- en vaatpatiënten en andere groepen patiënten.

3. Verkennend onderzoek naar de determinanten van de voorlichtingstaak rond niet-roken. Met het oog op een vergelijkbare actie in de extramurale gezondheidszorg heeft Stivoro een stagiaire van de Universiteit Maastricht een verkennend onderzoek laten uitvoeren onder hulpverleners in de thuiszorg.
4. Proces- en effectevaluatie van voorlichting via het consultatiebureau over passief roken en jonge kinderen. Stivoro heeft samen met een werkgroep van inhoudsdeskundigen op dit gebied een brochure voor ouders samengesteld en laten pretesten door Quo Communications. TNO, Kruiswerk West Brabant, GG&GD Amsterdam, de Universiteit Maastricht en twee hoogleraren kindergeneeskunde nemen deel aan deze werkgroep. TNO voert de evaluatie uit. Stivoro geeft de landelijke actie definitief vorm op grond van deze studies.

5. Standaardisering van onderzoeksvragen door de Universiteit Maastricht, vakgroepGVO. Uit verslagen van stoppen-met-roken acties blijkt(ook internationaal) grote onduidelijkheid over de samenstelling en hetverloop van de verschillende onderzoeksgroepen waarop bepaalde interventies zijn gericht. De onderzoekers zullen twee standaard vragenlijsten voor de intake van proefpersonen en evaluaties presenteren, namelijk een beknopte versie zonder welke een onderzoek niet vergelijkbaar zal zijn, en een uitgebreide waarin de onderzoekselementen gedetailleerder worden behandeld.

Campagnebegeleidend onderzoek: jeugd

Ter begeleiding van de jeugdcampagnes vonden de volgende activiteiten plaats:

1. Ontwikkelen en pretesten van nieuw voorlichtingsmateriaal voor kinderen in groep 7 en 8. Quo Communications heeft het boekje Wat Kim te weten komt over roken getest op leesbaarheid en begrijpelijkheid.
2. Megafestatie. Bureau Inter/View heeft ruim 750 bezoekers gevraagd naar hun mening over deze jongerenbeurs. De Stivoro-act werd hoog gewaardeerd.
3. Analyse van gedragsdeterminanten. Een stagiaire van de Universiteit Maastricht heeft een verkennend onderzoek op scholen voor het voortgezet onderwijs uitgevoerd; een analyse van de beslissende factoren voor niet-roken beleid en voor acties gericht oppersoneel en leerlingen.
4. Inventarisatie bij GGD'en naar het Rookpreventieproject. Dit is een videogestuurd lessenpakket in twee versies voor het voortgezet onderwijs. Eén voor vbo/mavo en één voor havo/vwo. De vrageningen over het gebruik en de waardering van het project. Het onderzoek werd door Stivoro zelf uitgevoerd.

Samenwerkingsverband met Universiteit Maastricht

Het samenwerkingsverband van Stivoro met de Universiteit Maastricht heeft dit jaar geleid tot het opzetten en uitvoeren van de onderzoekslijn *Terugdringen van roken via de arbeidssituatie*, onder auspiciën van de onderzoekers dr. H. de Vries en dr. M. Willemsen. De arbeidssituatie is in veel opzichten een geschikte omgeving om rookgedrag terug te dringen. Een groot deel van de volwassen bevolking kan via de werkplek bereikt worden. Bedrijven en instellingen beschikken over goede communicatiekanalen en de werkplek leent zich goed voor het invoeren van structurele veranderingen. In de onderzoekslijn vallen onder het brede begrip arbeidssituatie: bedrijven, gezondheids -zorginstellingen en scholen. De projecten in de onderzoekslijn variëren van stage- tot promotie onderzoeken. Dit jaar zijn reeds diverse projecten opgezet en uitgevoerd.

Medische Alliantie tegen het roken

Sinds de oprichting van de Alliantie in 1993 voert Stivoro het secretariaat van de Medische Alliantie tegen het Roken. Voorzitter is de oud-hoogleraar kindergeneeskunde dr. K. Knol. Het aantal medische en verpleegkundige verenigingen dat de Alliantie ondersteunt is opgelopen tot 47 en het aantal sympathisanten tot 3.375.

Het doel van de Medische Alliantie is gezondheidszorgwerkers, indien zij roken, bewust te maken van hun voorbeeldrol en hen te bewegen het roken te stoppen. Daarnaast spoort de Alliantie haar achterban aan betrokkenheid te tonen bij de preventie van roken door jongeren en stoppen met roken door volwassenen en jongeren.

In 1996 is hard gewerkt aan de voorbereiding van een werkconferentie op 2 mei 1997. Op deze conferentie zullen verpleegkundigen uit diverse disciplines kennismaken met een strategie om patiënten te helpen met roken te stoppen. De strategie is afgeleid van de

Minimale Interventie Strategie stoppen met roken voor huisartsen. De Verpleegkundigen Werkgroep heeft zich sterk gemaakt voor het thema roken binnen de eindtermen van de nieuwe opleidingen voor verpleegkundigen en verzorgenden. Daartoe is contact gezocht met zowel het ministerie van OCW als met de opleidingen zelf.

In het kader van de bespreking van de Tabaksnota is in september aan de Tweede Kamer schriftelijk aandacht gevraagd voor bewoners van instellingen voor verstandelijk gehandicapten. De Medische Alliantie ondersteunde het regeringsvoorstel de tabaksaccijns in één keer fors te verhogen. In november organiseerde de Medische Alliantie i.s.m. Stivoro een goedbezochte wetenschapsonderzoeksdag over nicotineverslaving in Rotterdam.

De Alliantie besteedde voorts aandacht aan het rapport waarop de misleidende advertentiecampagne van Philip Morris was gebaseerd. Mede op verzoek van de Alliantie heeft het Nederlands Kanker Instituut een reactie op de campagne gepubliceerd in het Nederlands Tijdschrift voor Geneeskunde. De advertentiecampagne werd overigens voortijdig gestopt na een groot aantal klachten en een veroordeling door de Reclame Code Commissie.

EMASH

Sinds 1990 bestaat de *European Association Smoking and Health (EMASH)*. De voorzitter en secretaris van de Medische Alliantie bezochten in september een symposium in Helsingborg (Zweden), met ca. 25 deelnemers uit 15 Europese landen. Na een intensieve discussie over hulpverlening bij stoppen met roken werd besloten tot het publiceren van een overzicht met aanbevelingen. Het symposium versterkte het enthousiasme om de ontmoetingen te blijven organiseren. De Medische Alliantie heeft internationaal ook contact met het door de Europese Unie opgerichte *European Network for Smoking Prevention (ENSP)*, dat volgend jaar vooral activiteiten ontplooit op het thema *vrouwen en tabak*.

Op verzoek van de Medische Alliantie heeft Stivoro een pilotuitgevoerd naar de rookgewoonten van studenten genees- en tandheelkunde in Nijmegen en studenten aan de HBO-V in Breda. De resultaten worden in 1997 gepubliceerd. Op grond van deze pilot zal worden beslist over een landelijk vervolgonderzoek.

In december organiseerde de Verpleegkundigen Werkgroep met steun van Stivoro twee workshops tijdens de *Nursing Praktijkdagen* in de Jaarbeurs in Utrecht.

Overige activiteiten

ICAA-congres

Van 30 juni tot 5 juli organiseerde het Internatio nal Council on Alcohol and Addictions (ICAA) in Amsterdam een internationaal congres over de preventie en behandeling van verslaving. Vanwege de plaats van samenkomst luidde het thema *the art of canalizing*, het in goede banen leiden van verslavingen die een bedreiging vormen voor de individuele gezondheid of de samenleving. Gepoogd werd een samenhangende discussie te voeren over vier verslavingen, namelijk drugs, alcohol, roken en gokken. Op verzoek van de ICAA heeft Stivoro meegewerkt aan de organisatie van het onderdeel roken. Die medewerking bestond uit het uitnodigen van (internationale) sprekers voor verschillende hoofdsessies, het verstrekken van informatie over roken aan sprekers in andere hoofd- en nevensessies en het organiseren van een tweetal workshops over roken (informatie campagnes en stoppen-met-roken acties). Het congres heeft veel belangstelling in de media gekregen. Door een redelijk groot aantal bezoekers kwam het juist uit de kosten. Al eerder hadden de moederorganisaties het congres extra gesubsidieerd.

Ik rook niet, ik sport

Ter gelegenheid van Wereld Niet-roken dag, een initiatief van de WHO, bereidde Stivoro een campagne voor met

de atlete Ellen van Langen, Olympisch kampioen hardlopen op de 800 meter, die haar titel tijdens de Olympische Spelen in Atlanta zou verdedigen. Van Langen werkte van harte mee aan deze campagne met de slogan *Ik rook niet, ik sport*. De campagne kon helaas geen doorgang vinden omdat de atlete wegens een blessure twee dagen voor haar vertrek moest besluiten van deelname af te zien. Daarom had het uiteraard geen zin de advertenties te plaatsen.

The image shows a page from the magazine 'Stivoro Visie'. At the top, there is a large headline: 'Wereld niet-roken dag startschot voor sportieve zomercampagne'. Below this, there is a sub-headline: 'Megafestatie: Engerevenement in de Coentocht'. The page contains several columns of text, including a small photo of a person at the top left. The text discusses the 'World No Tobacco Day' and its connection to a sports campaign. The magazine's name 'Stivoro Visie' is visible at the bottom right.

Stivoro Visie

Aan het begin van dit jaar startte Stivoro de uitgave van een huisorgaan. Het kwartaalblad StivoroVisie bevat behalve campagnenieuws ook actuele informatie, achtergronden en opinies bij het tabaksbeleid. Het richt zich op professionals in het brede veld van de gezondheidszorg en het onderwijs. Een vragenlijstje bij het vierde nummer werd ingevuld door 12% van de lezers en de uitkomsten gaven een duidelijke indicatie dat het blad op prijs gesteld wordt. Vooral de actualiteit, de leesbaarheid en het campagnenieuws scoren goed, maar ook de interviews, illustraties en de opinie-bijdragen werden door een ruime meerderheid gewaardeerd. Het onderzoekje leverde ook suggesties ter verbetering op.

Draaiboek lokale niet-roken acties

Stivoro heeft samen met de Landelijke Vereniging van GGD'en het draaiboek van de actie *Niet roken, in Leerdam kan het!* aangeboden aan alle gemeenten in Nederland. De actie in de gemeente Leerdam was een initiatief in het kader van de sociale vernieuwing.